

Euskaltzaleen Jainkoa hil behar dugu

*“Kristauak bere baitan sinisgabe bat
daramaki fededunarekin
eten-gabeko elkar-hizketan” (1)*

Fededunak behar duen amairik gabeko bere fedearen eguneratzean, berpentsatzean, berbizitzean ezin lezake ahaztu bere inguruko kondizionamentua. Fedea ez da zerbait astratua, ez da ihesbiderako deia.

Euskal Herria'ren problemak bere gordintasun guztian, XIX gizaldian, planteatzen hasi zirenez gerotik Jainkoaren izenak eta uste batek gure arteko pentsatzearen bizkar-ezurra osatu dutelako, gure fedearen berpentsatze ta eguneratzean korapilorik gogorrenetakoa osatzen du. Bestaldetik, sarritan ikusten eta entzuten dugunez, euskal gazteria fedea galtzen ari omen da. Nik, hori,

pozgarria dela esan daitekeela uste dut. Gizatasunaren aldetik, eta kristautasunaren aldetik ere bai, komeni da fedea batzuek galtzea. Horregatik euskaltzaleok izan edo asmatu dugun Jainkoa hil behar dugula uste dut. Gizatasunarentzat, gizonaren liberazioarentzat, zaleturik burrukan gabiltzan kristauontzat Jainko hori idolu bat delako. Gizonaren liberazioarentzat kate eta eragozpen bat.

Fedea eguneratzea eten-gabeko burruka da. Fedea, une ba-koitzean erne izan behar dugun horietakoa da. “Gure aurkitu nahiak etengabekoa izan behar du. Gure fedea ez digu baimenik eta oporrik ematen desipuitze ta ber-ipuitzearen arteko dialektika baztertzeke. Dialektika honek duen egonezinetik ihes egin nahi guztiak —edo eskubira, ipuiean finkatuaz, edo ezkerrean, mitua behin batekoz deseginaz— historiaren mugan bertan “esjaton” batera zuzentzen den fedea ta esperantza bidelari eta ebolutibuaren kontra egiten den burgesatzearen pekatu astun bat da” (2). Izan ere, “desipuitzearen lanean gabiltzanok ipuiak erabiltzen ditugu eta ez dago hortan kontradiziorik. Mitu horiek derrigorrezkoak dira, ezaguera erabatekoa ez izanik irudi batzuk derrigorrezkoak ditugulako gure ezaguera ta asmoetan” (3).

Ondorenean datozen lerroak Egiaren bila egiten saiatu naizen urbiltze bat besterik ez dira. Osatu gabea, beraz, geroago zuzendu beharrekoa. Ausardiarekin egina, dudarik gabe. Ezin, ordea, ixilik gelditu. Nere pentsamentuak, eskasak noski, argitaratu —eta horregatik oker jokatzea arriskatu— edo nere baitan gorde hobetoago sendotu bitartean, da azaltzen zaiten aukera. Dudarik gabe, arrisku guztiekin, lehendabizikoa aukeratzen dut.

ROSSEAU, ERROMANTIKOAK ETA JAINKOA

Euskaltzaleak ez dira izandu esan ohi izan den bezain baserri-

tar eta aldeanoak. Xinplekeri handiena litzake hori defenditzea. Julio Caro Baroja'k dion bezala, ordea, XIX, euskal mendean erreboluzio gisako zerbait gertatu zen Euskal Herria'n. "Emeretzigarren gizaldian erreboluzio urbanu gisako zerbait gertatzen da, bizimodua erabat aldatuko duena, gure egunetan neurri izugarriak hartzen doan erreboluzioa" (4). Izan ere, "bi edo hiru hiri handi ez izateak, tenikaren aldetik egiten ziren lanak legundu ta gutxitu zituen. Pentsamentuaren aldetik Herriaren desarroloa eskas xamarra izan zen beti. Euskalduna, maila handienetara iritxi zen garaietan ere XVIII mendean, batez ere pratikoa izan zen, utilitarioa, teori saiaketarako ta inbestigazioetarako, joera gutxikoa, baserritar zalduna, kasurik onenean kanpoan egiten zenaren eza-gutzaila. Eta honek bere ondorenak izan zituen produzitzen zuen industrian, atzeratu xamarra beti, nahiz eta Espaiña'ren kontestuan (edo beste edozeinetan) bere bizikoa eta estrainua" (5).

Emeretzigarren mendean industriatzen da Euskal Herria, sentidu modernu batean, Hirietako zibilizazioa ere orduan sortzen zaigu. Atzerritar langileen etorrera ere orduan hasitakoa da. Furoak galtzea, Espaiña'ren batasunean sartzea, karlisten gerrateak. Beltzak, errepublikazaleak, sozialistak. Karlistak, integristak, abertzaleak.

Eta denetan nahastua Jainkoa hitza, Jainkoaren uste bat. Jainko honi deitzen diot euskaltzaleen Jainkoa. Hori da hiltzen doana eta hil behar duguna.

Emeretzigarren mendeaz geroztik Euskal Herri'ko guztiak ez dira euskalduntzat hartu izan, euskaldun ontzat gutxienez. Euskaldun izaera baserritasunean bildua zela zirudien karlisten lehendabiziko gerratean. Indartzen zihoazen euskal hiriak, Bilbao eta Donostia, eta euskal burgesak beltzak ziren. Hauek librekanbistak ziren. Izan ere garai haietan politikan liberalak zirenak ekonomian librekanbistak ziren. Bilbotar eta donostiar euskaldun burgesak ere librekanbistak ziren, librekanbioa bere komertzioaren

eraginez Espaiña'ren barruan ikusten bazuten ere.

Fueristak, politikan eta ekonomian, autorkizaleak zirela esan genezake. Aislazionistak.

Mende hortan burgesia, Donostia eta Bilbo'ko komerziogile ta kapitaldun liberalak, goraka zihoan indarra osatzen zuten. Horiek ziren aurrelariak. Besteak, nekazaritzan finkatuak, lurra-
ren jabeak edo lurra lantzen zutenak, desagiten zihoan nekazari zibilizazioaren eusleak. Bigarrengoak lehendabizikoak ez zirela edo euskaldun gaiztoak zirela zioten. Euskal Herria'ri traizioa egiten ziotela atzerriko ideia ta gozoeen murrontzan. Gainera Jainkoaren etsaiak omen ziren libertadearen ideia txoro ta arriskor-
rak ekarri zituztenak. Euskaldun izatea fededun izatea omen zen. Izan ere fueroak, Ebro'ko aduanak, liberalismoak etab. zirela ta *Jainkoa euskal arazoetan nahastua azaltzea ez da batere harritzeko*: *Gutxiago eztabaida horietan batzuek bere bandera ta lema egitea. Jainko hori, ez da, ordea, Biblia'ko Jainkoa izango, Jainko espezial bat baizik.*

Emeretzigarren mendeko situazioa ta ideiak bat batean sortutakoak ez dira. "Argien mendean" Madrille'ko erregeen absolutismoa ta zentralismoa indarzen zihoan neurrian hasi zen euskaldunetan bere kondizioaren berezitasunaz kontzientziaraztea. Esnatze honek eboluzio luze bat izango du. Aspaldidanik errealdade bat izango da, izkutua bederik ere. Emezortzigarren mendeaz geroztik hasiko da, ordea, sendotzen. Eta defensibaren seilua eramango du bere baitan. Komerzioaren eta ekonomiaren hazitzeak horien manejatzaileak diren euskal komerziogile burgesak Euskal Herria'z gaindik zabaltzera eta begiratzera bultzatuko ditu. Eta Madrille'ra begiratzen hasiko dira. Fueroak ekonomiarentzat zituen zenbait puntu kaltegarriak izango dira Euskal-Herri'ko ekonomiarentzat (6). XIX gizaldian situazioaren eusleen eta aurrelarien artean, karlista ta liberalen artean, gerla piztuko denean, euskal burgesak bigarrengoekin izango dira. Espaiña'n

erreboluzio liberalaren bitartez sortzera zihoan estadu berrian ikusten zuten biderik egokiena Euskal Herria'ren komertzioarentzat. Karlisten gerlak irabazi arren Espaiña'n apenas gertatu zen burges eta liberal erreboluziorik. Euskal liberalak ere euskal arazoeztaz arduratzen ziren. Baina berak egin nahi zuten erreboluzioa frustatua izan arren, izandu ziren konserbadoreak Espaiña'n zentralismoak reakzioari ekarri zezaioketan bentajaz konturatu zirenak. Frantzia'ko kopia izan zen hemen egindako zentralizazioa eta hau bezala goitik beherako gobernu bati indar guztiak emateko. Agintea esku batean eta leku batean bilduta izatea komeni zitzairen, bestela posible bai zen erresistentzi herrikoiak sortzea, beste aginteetan noski.

Horrelako giroan hasi zen jaiotzen ezagutzen dugun Euskal Herri modernua, industriatu eta modernua. Orainsu arte, ordea, Euskal Herri hau euskal izaeraren kontrakoaz hartzen zuten zenbait euskaldunek eta euskatzale guztiak. Zergatik? Euskaldunen nolabaiteko autarki hori arrisku handiagoan jartzen zihoan neurrian, euskaldunetan bere kondizio ta izaeraren berezitasunaz kontzientziaritzea indartzen joan zela esan dugu. Hortik ideologi berezi bat sortuko da.

Rousseau'k gizona berez ona zela ta gizarteak bihurtzen duela gaiztoa zion. Theoria honen ondorenean zabaldu zen Europa'ko herrialdetan "*basati onaren*" irudia. Ondo ezagutu gabeko Herriak, Europa'ko Herri zibilizatuenetatik aparte bizi ziren Herri edo herrialdeak bihurtu ziren "*basati onaren*" ejenplurik onenak. Julio Caro Baroja'k esaten duen bezala XIX mendean gertatu zen Euskal Herria'n erreboluzio urbanu gisakoa, orduan handitu ta sendotu hiriak, zitudadeak. Nolabait esateko, hitzaren ethymologiari kaso eginik, zibilizatu. Zitudadeak zentralismoarekin batera sendotu zirelako, industriatzea ta gizarte industriatua ere bai, euskaldunek bere izaeraren berezitasunaren aurkakoak bezala hartu zituzten. Industriatutako gizartea euskaldunen kontra jasotakoa

da, pentsatzen zuten, gutxi gora behera. Gizarte honek gizona, euskaldun gizona, gaiztoa egiten du.

Mende hau inbestigatzaileen mendea izango da. Euskaldunen hizkuntza ta arraza estudiantzera etorriko dira jakintsu ospetsuak Alemania'tik, Frantzia'tik etab. eta Herri hau erabat aparteko dela ikusiko dute. Bestetik historiaren aldaketa handietan bere apartekotasuna gorde duelako, Europa'ko Herri handi ta aurreratuenetatik begiratuta ontasun natural batean bizi zirelako, nahi ez izanda ere Rousseau'ren "*basati ona*" — "*baserritar ona*" esango genduke guk— zetorren oroimenera. Ontasun naturala, sentidu honetan, alegia, industrietutako ta asko desarrollatutako gizarteentzen artifiziozidaderik gabekoa.

Hau gutzia, behar bada, ez da behinere agirian eta garbi garbian esan izandu, bainan garai haietako pentsamentuak bere sakontasunean aztertu ezkeru aurki daitekeala uste dut.

Dударик gabe, azkeneko menderarte. Euskal Herria batez ere nekazaritzaren zibilizazio batean bizi zen. Eta zibilizazio hortan gauzak ez ziren zenbait kanpotar jakintsu eta bertako euskaldunek uste zuten bezain xinpleak.

Industrietutako gizartean sortzen ari den kontraposizioan, nekazaritza gizarteko gizona hobea dela uste izatea, iritzi arrunt sospetxagarria da. Aldatu nahi ezak, lehengoa eusteak, aurreratu nahi eza azaltzen dute. Modernua denarentzat mesfidantzarik handiena eguneratu.

Ta hori horrela izan dela garbi dago. Euskal literaturan, *Mogel'ek* idatzitako "*Peru Abarka*" da esaten ari naizenaren adibiderik onena. *Peru Abarka* izango da euskaldunaren personifikazioa, bera izango da adibide ta ejenplu ta ez jakituna, gizon ikasia.

* * *

Aurrera jarraitu baino lehenago zerbait argi dezagun. Euskaltzalea esaterakoan euskal problemaz arduratua esan nahi da. Baina ez nolana hiko. Euskaltzaleek Euskal Herria'ren eboluzioan gorputz soziologiko bat osatu dute. Gutxi gora behera euskal gizartea nekazaritzarenarekin identifikatu zutenak osatutakoa da.

Euskaltzaletasuna *bi-balio-duna* izango da, bi hegal, alde, aurpegi, posibilitate izango ditu. *Batetik* aurrerapenari fronte egingo diolako edo aurpegi txarra jarriko diolako reaktionarioa eta koserbadorea bihurtzeko joera izango du. Aurrerapenari fronte egiten ez badio ere, honentzat mesfidantzarik handiena izango du. Bestetik, ordea, industrietan honekin batera, euskaldun izatea jarriko da arrisku gogorrean. Ekonomiaren desarrollurako Euskal Herri'ko mugak España guztira zabaltzeak, zentralismo politikoa ekarri zuen. Honekin batera kultura alienatu bat, besteen funtzioan pentsatu zelako. Honen aurka altxatuko da euskaltzaletasuna. Ezarritako gobernu euskal arazoan aurka baldin bazebilen, honi egingo dion erresistentziak emango dio euskaltzaletasunari aurrelari izateko ahalmena.

Euskaltzaletasunak bi ahalmen hauen barruan eboluzionatuko du. Zenbaiten pentsamentuan, gainera, indar zentrista izateko posibilitaderek handiena emango dio. Politikan izango diren aukeraren artean, bi muturren tartekoa, erdikoa, izango dela usteko du. Izan ere euskaltzaletasunaren izate guztia ekiboku batean finkatuko da. Euskeraren eta euskaltzaletasunaren arazoak. Euskal Herria'ren industrietan garaiekin batera hartuko du gorputza. Industrietan garaiek aurrerapen bat dakarkite gizonarentzat. Industrietan batekin batera hasiko da euskal izatea itotzen eta gizarte berria egiteko modua laister euskaldunarentzat besteratzalea bihurtuko da, alienazioarako bidea. Mundu guztian bezala bein sendotzen hasiez gero, industrietan honen gidarien interesak ez dira Herriarenarekin ados izango. Puntu hontan, euskaltzaleek arrazoi izan dute beti. Industrietan hori kondentatu egin behar zen. In-

dustriatze konkretu baten kontra burruka egiteak, ordea, ez du esan nahi industriatze guztia txarra denik. Ez da igarotakoari dei eginaz desegingo industriatzearen *era* txar hori. Industriadzearen progresua onarturik, hau euskaldun eta gizontiarra eginaz baizik. Euskaltzaletasunak, ordea, hori egin beharrean igarotako garaiak euskal izatearekin bat egiterakoan burruka hortarako indar handiak galduko ditu. Libertatea etengabe eguneratu behar den zerbait dela ahaztutzerakoan lehengo lege eta ohituretan aurkitzen ziren libertadeak absolutura jasoko dira.

Honelako hitzak esango dira: “desafioa egiten dizutegu gu baino libreagoak izatera, zer diogu gehiago?, zuek zuen prinzipioekin guk gureekin bezain libreak. Desafioa egiten dizutegu, liberal modernuok, guk fueristak, betidanik libre garenak” (7).

Euskaltzaletasunean, beraz, euskaldunaren eta baserritarren arteko identifikazioa gisa bat izango da. Eta errealidade guzti hortan bildua Jainkoa? Zer Jainko ordea?

Benetako euskal izaera ta gizartea nekazaritzan edo igarotako garaietan dagoela usteko da. Garai hoiak erabat idealizatuak izango dira noski. Gizarte hori horrelakoa izatea Jainko batek nahi izandakoa dela. Jainko hori izango da gizarte hori horrela izatearen esplikazioa. Gizarte era honen kontra joatea Jainkoaren kontra joatea. Eta aldrebasean berdin. Euskeraren eta erlijioaren burruka berdinak. Euskeraren atzera joatea erlijioaren atzera egitea. Gauza berriak pekatagarriak. Lotuan dantza egitea, soinu berrietan dantzatzea, pekatu. Maketoen gauzak, esango da, maketo hitzarekin adierazi nahiko den desprezio guztiarekin. Gure ohiturak, “garbiak”. Kanpotik datozenak, sortzen ari diren berriak, lizunkeriz beteak eta zikinak. “Gure ohitura garbiak” izango da idazle ta hizlarien esanetan ugariena azalduko direnak. Euskaldunak zergatik geran galdetzerakoan, Jainkoak horrela nahi izandu duelako erantzungo da. Ta Jainkoaren nahi hori betetzea besterik ez zaigu tokatzen. Munduan ordena bat jarria dago. Ordena hori Jainkoak

jarri du. Ordena horren barruan jarria dago euskaldunak eta euskaldun gizartea diren bezalakoak izatea.

Sistema bezala uste ta ideia guzti hauek behinere bildu ez badira ere argi dago hau guztia izan dela oraintsu arte euskal pentsamentuaren bizkar hezurra. Euskaldunen eskubideen alde burruka egiterakoan Jainkoaren alde ta lehengoaren alde burruka egitea izango da.

Zer Jainko da, orduan, euskaltzaleena? Euskaldun izaera konkretu bat esplikatzeko duena eta gizarte berriari kontra egiteko justifikazioa dena. Situazio konkretu baten esplikazio ta justifikazioa. Jainko besteratzalea, gizona alienatu duena. Euskal gizona bere buruarentzat arrotz eta estrainu egiten duena. Euskalduna, planteatu zitzaion arazoaren aurrean, defensiban jarri zen edo, zehatzagoak izan nahi badugu, defensiban jarri zuten. Hori justifikatzeko gizon eta gizarte konkretu bat, nekazaritzakoak, eredutzat eta alda-ezinekotzat hartu ziren. Konkretutik ez zuten ezer, ordea. Astratuak ziren. Batetik, nekazaritza garaietan euskalduna esaten zuten bezalakoak ez zelako. Bestetik, desgaraiean egingo delako eredu. Horrela euskaldunarentzat gizongintzak ez du sentidurik izango. Bere eginkizuna eredu baten konformazioa izango da ta ez gizona sortzen joatea. Uste hori gizonaren liberazio ta osatzearentzat kate ta eragozpen bat izango da. Jainko bat izango da errealdade guzti horren euslea. Izate hori ez balitz ez luke sentidurik izango gainontzeko guztiak.

GARAI BERRIAK

Euskaltzaletasunak bere belaunak ditu. Belaun bakoitza industriatutako Euskal Herria'n integratuagoa aurkituko da. Bere pentsamentua eta adimenaren giroak oraindikan nekazaritzare-

nean iraungo du. Dударik gabe, pentsamentu honek bere eboluzioa izango du bainan zain zuzendariak betikoak izaten jarraituko dute.

Gaurko belaun euskaltzalea erabat industriadutako gizartean bizi da. Euskal langilearen edo burgesaren semea da. Bere buruaren giroa ta mundua industriadutako gizarteetan izaten den bezalakoa da. Aurreko euskaltzaleen munduaren konzepzioak ez dio ezertarako balio. Errealidadearen pixuagatik lehengokoenak ipui politak iruditzen zaizkio. Bere kezka ta problematikarentzat ez dute ezer esan nahiko. Euskaldun izatea gero ta zailagoa izango da, ordea. Lehengo esplikazioak ez onartzea ez da izango, hala ere, euskaldun izatea baztertzea.

Esplikazio hori baztertzerakoan esplikazioaren eusle zen Jainkoa ere baztertu egiten da. Horregatik da pozgarria zenbait gazteek Jainkoarengan fedea galtzea. Horien Jainkoa ez bai zen Biblia'ko Jainkoa. Gizonaren autonomiaren etsaia eta eragozpena zen Jainkoa baizik. Euskaltzaletasunak uste zuen bezalako gizartean ez zegoen gizonarentzat autonomiarik. Gizarte hori, lege zaharrak osatutakoa noski, Jainkoak zuzenki ezarria omen zen. Berak zuzenean horrela sortua. Dena garbi zegoen, dena esplikatua aurkitzen zen. Gizonaren eginkizuna gizarte hortan bere papera betetzea zen. Hori izango zen bere ontasuna edo gaiztotasuna neurtzeko kriterioa eta neurria.

Gizonak bere gizatasuna etengabe izateratu behar zuen errealdadea zela ez zuten pentsatu ere egiten. Historiaren eboluzioa dialektikoa izan zitekeanik ez zitzaien bururatu ere egiten. Gizona bide jakin batzuetan kateatuta aurkitzen zen Jainkoaren izenean. Dena esplikatuta zeukan ez gero, bere burruka guztia lehengo gizartea berpiztea ta eguneratzea izango da. Gizon euskaldunaren ideia astratu bat izango du ta bere gizongintzan gizon horren irudian bihurtzen saiatuko da.

Postura honek ez du batere sentidurik gaurko euskal gazteriarentzat. Lehenago esan den bezala hau erabat industriadutako

gizartean bizi da ta honelakoetan izaten den mentalidadearen kide da.

Bizi den industriatutako gizarte hori besteratzaillea dela konaturatuko da. Gizonari bere autonomia kentzen diona. Gizona ta gizartea sortzen joateko duen derrigorrezko beharra lapurtzen diona. Gizon izanik, gauzatu egin nahi duena, numeru ta gauza gisan errezago manejatua izateko. Euskaldun izatea, hots, gizon konkretu bat izatea ukatzen diona ta konkretu egiten duen kondizionamentua ukaturik *besteen* normak eta izaerak proposatzen dizkiona.

Honela kontzientzi ta rebeldi berri bat jaioko da. Euskaltzale berria gizon erreboltatua izango da. Euskaldungoa ber-asmatu beharko da Euskaldunaren gizongintza ez da izango lehengo gizartearen gisara moldatzea, sortu ta izateratu beharko dena baizik. Erreboltatua denez euskaltzale berriak lehendabizi bera sortu den giroan zabaldua dauden kateak lehertu beharko ditu. Bere gizatasunaren autonomia reibindikatu du. Bere gizongintza berri hontarako ez du Jainkoaren beharrik izango. Arrazoi guztiarekin. Euskaltzaleen Jainko hori baztertu beharko du. Hau bere autonomiarentzat oztopo bat delako. Asmatze berri honetan ez du Jainko horren beharrik izango. Hau da koska. Zenbait euskal gazteek fede-a Euskal Herria'n dagoen Elizagatik galtzea, egunero ikusten da. Inportanteagoa da, ordea, euskaltzaletasunean Jainkoa hitzak sortzen duen ekibokuak zutik jarraitzea. Jainkoa domestikatu egin dugu. Traszendentzia dena bertakotu. Gure situaziora lotu. Ta situazioan aldatuez gero zer? (8).

Jainkoaren ideia euskal kristauok zertan zuzendu behar dugun aztertu aurretik begirada bat eman dezaiozun gure munduko Jainko-ukatzaileen banaketari.

JAINKO-UKATZAILEAK

Hiru sailetan bana ditzazkegu.

Lehendabizikoa Jainkorik izatea edo ez izatea ajola ez zaie-nek osatzen dute. Ugarietak dira, kristauen artean ere bai. "Gure Jainkoak makina ta efikaziaren ideia dira; gure bizitzaren sentidua aurreratzea da, gailurrera ahal bezain gertu iristea. Erlijioaz, ordea, monotheismoa entenditzen badugu, orduan, jakina, gure erlijioa eskaparartetan erakusten diren merkantzi horietako bat da. Monotheismoa enajenazioarekin, besteretzearekin, elkartu-ezinekkoa da. Gizonaren osatzea, bere salbazioa, bizitzaren xede nagusia egiten du, beste edozein xede batera makur ezin daitekeana, Jainkoa definitu ta ezagutu ezinekkoa denez, eta gizona bere irudira egin dagonez, *gizona* ezin dezakegu defini. Honekin, *gauza* bezala ezin dezakegula behinere konsidera esan nahi dugu. Monotheismoaren eta idolatriaren arteko burruka bizimodu produtiboaren eta besteratuaren artekoa da. Bizitzaren sentiduak eta bere soluzioak ez digu batere ajolik. Bizitza disgustorik gabe pasa eta ahal bezain ondo inbertitu beste xederik ez dagoela uste dugu. Gehienek Jainkoa sinesten dugu. Gainontzekoek ez. Era guztietara Jainkoa ametitzen da. Hori sinesteak edo ez sinesteak ez dio loa inori galdu erazitzen, ez dio inori interes serio bat sortarazten. Gure kulturen ez dago batere diferentziarik Jainkoa sinesten dutenen eta ez dutenen artean. Inor ez da arduratzen Jainkoaz ezta bere izatearen problemaz ere. Jainkoa urruti dagoen "Director General del Universo S.A." bat da. Zuk han dagoela ba dakizu, eta mundu hontako teatroaren representazioa zuzentzen duela. (Bera gabe berdin izango litzakeala uste baduzu ere); zuk ez duzu ikusten baina bere zuzendaritza nabaitzen duzu, "zure papera" egiten ari zeran bitartean" (9). Hitz hauek dira ondoena errealdadean Biblia'ko Jainko ukatzaileen postura azaltzen dutenak.

Bigarren *marxistak dira*. Nolabait eta laburki hauen pentsamentua puntu hontan definitzeko marxista batek diona jaso dezagun: "Jainkoaren ideia sakon bizitutako benetako aspirazioei dagokiena da. Aspirazio hauek, ordea, erabat indibidualak diruditenean ere guretzat historiaren *azpian* aurkitzen dute beren esplikazioa. Hori da guk esan nahi duguna zuentzat hain penagarri den espresio hontan, gizonak direla Jainkoa sortu dutenak" (10).

Jainkoa gizonak sortutakoa da, diote marxistek. Gizonak bere burrukan ezin esplikatu ditunak, onratu ezin ditunak Idealizazio batean reflejatzan ditu. Idealizazio hori da Jainkoa. Gizonen adimenean eta bihotzean sustraitua dagoen Idealizazio hori desegiten ez den bitartean ezin esan ahal izango dugu gizona erabat bere buruaren jabe egin denik. Idealizazio hori sortuarazi duten kondizioak desegindakoan ez da bere beharrik izango. Komunista erreboluzioa betetakoan ez du inork Jainkoa sinestuko.

Hirugarrenean absurduaren gizona jarriko dugu. "Gizon honen borondatea ez da mundua Jainkorik gabe entenditu ta esplikatzea. Berarentzat mundua absurdua da. Gutxiago pentsatzen du mundua aldatzerik, aldaketa guztiak egin arren absurdua izaten jarraituko lukealako. Bere asmoa Jainkorik gabeko mundua "*existitza*" besterik ez da. Zehatzago esateko "*existitzen jardutea*", Jainkogabe ikusten duen munduan Jainkogabea izateko asmoa duen gizona. Jainkorik ez izatea nahi du" (11). Existenzialista joera da honekin aitatzan duguna bere era guztietan.

Hiru sail hauetan aurkitzen dira, gutxi gora behera, euskaldun-fedegabeak. Bakoitzak bere problematika berezia presentatzen du.

ZER JAINKO?

Jean Rostand frantzes biologilari famatuak liburu bat idatzi berria du. Liburuan dio Jainko beharrik ez duela bere esplikazioetarako. *Francois Biot* dominikoak liburu honen kritika egiterakoan gure jardunerako aiposean idatziak diruditen hitz hauek idazten ditu: "Jainkoa ez da munduaren esplikazioa. Kristau fededuna ez da fedegabearen aurrean dakina ezjakinaren aurrean presenta daitekean norbait. Fedea ez da egonezin metaphisikoa kentzen digun soluzioen liburu bat" (12).

Aitatutako euskaltzaleen Jainko hori Jainko domestikatu bat zela ikusi dugu. Situazio konkretu baten justifikazioa ta esplikazioa. Gizonari bere ahalmen kreatzailea, bere antonomia, kentzen diona.

Hau afirmatzea, dudarik gabe, astrazio bat da. Ezin daiteke uka uste hauek askotan Jainkoarenganako aprosimazio bat direla. Uste onak eta okerrak nahastuta zeudela. Guk aprosimazio hortatik gizonaren asmaketa izan dena aztertu ta aitatu dugu. Gizon euskaldunek zergatik eta zertarako izan duten Jainkoaren uste konkretu hori. Fedearen eraberritzean "sinesten dut Jainko" esaterakoan sineste horri itsasten dizkiogun txipristin alienatzaileak baztertu behar ditugu. Ba dakit gu ere aprosimazio batean gaudela. Lehengoa gainezkatu beharra dugu, ordea, ta benetako Jainkoarengandik hurbilago izaten saiatu (13).

Biblia'ko Jainkoa esker hutsa da, grazi hutsa, debaldekoa. Ez du ezertarako balio. Bere utilidadea ez da neur daitekeena. Ez du utilidaderik. Ez da mundua esplikatzeko tresna bat. Jainkoagatik bakarrik sinesten da Jainkoa. Ez da moralaren sustrai bat emateko, inbestigazioak aurkitu ez dituztenak esplikatzekoa. Honelako fedea gizonaren kontrakua litzake eta biraoa: mythologia,

magia etab. Jainkoa sinesteak ez digu bakaziorik ematen gure gizongintzan. Hau ez da igarotako zerbait konformatu beharra.

Jesukristoren bitartez etorri zaigu izkutuan zegoen Egi hori. Berak ekarri zigun esperantzan bizi gera. Bere biztueragatik dakigu gaitza ta gainontzekoak egun batean argituko zaizkigula. Egia esateko "gizonarekiko guztiak abere sustraiean Jainkoaz hitzegiten digu baina Jainkoaren errebelazioaren hitz aproposarik gabe, izkutatu egiten digu, batez ere Jainkoak gurekin izan nahi dituen harreman naturalezagaindikoetaz dagokienei" (14).

Jainkoa sinestea ez da arrazoiaren kontrako zerbait. Bere aztarnak kreazio guztian ikusi ditzakegu. Ez dugu horregatik sinesten. Jainkoak Berak nahi izan duelako bakarrik. Gure Jainkoa ez bai da filosofiarriena.

Industriatutako gizartearen aurrean euskaltzaletasuna fronte egiten aurkitzen zen. Gizatasunaren eta gizarte onaren definizioak igarotako garaia idealizatu batean finkatutakoak ziren Ebo-luzioarentzat, gizona gero ta gizonago, gero ta kontzientziatuago izateko daramakin historiarentzat frenu bat zen definizio hori. Mikroeboluzioa zen gizonarentzat ametitzen zen bakarra, bere autonomia hortan gelditzen zen. Jainkoa zen gizarte hori ezarri zuena eta horregatik zuten arrazoi bere burrukan euskaltzaleak. Horregatik zen bat eta berdina euskeraren, euskaltzaleen eta Jainkoaren burruka.

Fedeak, debaldetan emana zaigunez, ez digu eskubiderik ematen kezak baztertzeko, galderak ixiltzeko, gizonak bere gizongintzan duen burruka ixiltzeko. Gure fedean ezer bada inportantea grazi hutsa den Jainko honek, debaldetan azaldu zaiguna, bere kreazioaren parte egin gaituela da; bere antzeko egiterakoan gu ere kreazioaren kide egin gaituela, gizon egin gaituenez, libertadea eman digunez, autonomi osoa eman digula da. Perspektiba hontan gelditze guztia erru handi bat bezala azaltzen da. Jainko zulotapatzaile bat birao bezala azaltzen da.

Egia aitor dezagun. Euskaltzaleko gure joeraren defentsarako Jainkoari dei egin diogu. Gure asmoetarako egokia zen Jainko bati. Beraren izenean egin dugu burruka. Burruka hori aldatu beharrak, beste zuzendaritza bat eman beharrak idolu bat zen Jainko horri burruka egitera bultzatzen gaitu. Idolua Jainko domestikatu bat zelako, etxeko bihurtu genduen zerbait. Jainkoa gure baitan dagoela egia da, ez gure morroi bezala, ordea, naturalezagaindikoa bezala baizik.

Euskaltzaletasuna ankaraz gora jarri behar baldin badugu, atzera begiratu erazitzen ziguten lokarriak hautsi behar ditugu eta lokarri horiekin loturik erabili genuen Jainkoa ere hautsi behar dugu. Eta hontan, fedegabeak badira ere, euskal gizonaren alde, bere liberazioaren alde, burrukan dabiltzenekin bat jokatu behar dugu. Ezin ukatu gure espiritua hauetatik askotaz ere gertuago aurkitzen dela zenbait fededunetatik baino.

ELKAR-IZKETA

Eskarmenturik ezak ematen duen ausardi handi batek bakarrik egin du posible lerro aldrebes eta nahastu hauek idatziak izatea. Baina baita ere esasperazioak. Ba dirudi Euskal Elizaren problemarik handiena mezak euskeraz ematen diren edo ez aztertu ta eztabaidatzea ote den. Hori oso auzi inportantea dela ba dakit. Baina non dago euskal theologia? Apenas ezer ikusten den.

Euskaltzaletasunaren giroa erabat aldatzen ari den hontan ikaragarria da euskal kristauok dugun kontzientzi ona. Gu Elizan beti aurreratuak izan omen gera. Gu Espaiña'n Herri katolikuena omen gera etab. etab.

Ez ote dugu guk ere gure buruaren azterketa bat egin behar? Fedegabeekin, marxistekin, hitzegiteko prest ote gaude? Sufi-

zientzi hori ez ote da frenu izugarri bat? Konturatu ote gera gaurko eztabaidetan zer den sustraikoa ta zer azalekoa?

Saltzan gabiltzenontzat, egia aitortzeko, argi handirik ez. Deskonfesionalizazioa gure giroan erabat onartua da aspalditxotik. Deskonfesionalizatzeko hori mingainezkoa bakarrik ote den pentsatzen hasi beharra dago. Oraindik defentsibako espiritua, ghetto usaia, ez ditugu astindu. Ofizialki ez bada ere ba dira joerak, partiduak, posturak, katolikoen giroan —apaiz eta laiko— gaizki ikusiak direnak.

Atheismoa euskal gazterian ez da probabilidade bat, neurri handi batean datu bat baizik. Guretzat, gabiltzenontzat, eguneroko ogia. Horregatik puntu batzuek argi jarri behar ditugunak dira. Horregatik aitaturako liburu batetik ezarriko ditut, erderaz, egi-leak eman nahi izandu dien sentidu osoan ententituak izan dituzen hitz hauek:

“Concedemos gustosamente que cuando una respuesta” es presentada como solución de los enigmas intelectuales o como eslabón intrínseco del dinamismo intrahistórico de la evolución humana, se convierte en un elemento alienador que en cuanto tal frena el impulso prometeico de la aventura humana. Confesamos también que en este mismo momento, esta “respuesta religiosa” se ha degradado sustancialmente y que ha perdido en consecuencia lo que la caracterizaba esencialmente: su “gratuidad”.

Es aquí donde se encuentra el punto central de un diálogo en profundidad entre cristianos y ateos.

Los cristianos debemos considerar muy atentamente esta exigencia de infinito, esta especie de trascendencia intrahistórica que constituye la grandeza de la praxis del humanismo ateo. Y a partir de nuestra fe cristiana, no tenemos derecho de exigirles el reconocimiento de la religión en cuanto componente intrínseco —exigido— de la naturaleza.

Por su lado los ateos deben reconsiderar nuestras afirmaciones teológicas sobre la "gratuidad" de Dios y de la religión. Esta gratuidad, en efecto, impide desde su mismo punto de arranque, que la "respuesta religiosa" rivalice con la independencia humana o que trabe la libertad de movimiento de la evolución ascendente del hombre.

Un diálogo de este naturaleza suprimiría la posibilidad del anatema recíproco: la acusación del "peligro alienador" (15).

Bukatzer a noa. Lerro hauek ber-irakurri ditut. Berriro idazten asteko asmo bizia etorri zait hori egiterakoan. Ez da posible, ez dut betarik. Gure euskal Elizarenganako maitasunak korri erazitzen dit arrisku hau. Euskal Elizaren garai berriak etor ditezten, "len itzal, irudi ta itxura zena, egi biurtzen bait-da orain eta galduak dira betiko, gerokoen iruditarko zeuden eraketak. Aurrez adierazi ta agindutako salbazioa, erospen, Jaunaren Pazkoan mamitu da" (16).

(1) Paul Germain, *Dieu aujourd'hui*, Semaine des Intellectuels catholiques, Paris'en, Desclée de Brouwer etxean, 1965'gn., *L'homme et Dieu* izeneko atalean 19'gn.

(2) José M. González Ruiz, *El Cristianismo no es un Humanismo*, Madrill'en 1966'gn., Ediciones La Península etxean argitaratua, 22'gn. orrian.

(3) Rikardo Arregi, *Absolutugintza*, Z. ARGIA'ren 1967'gn. urrillaren 29'an. azaldutako artikuluan.

(4) Julio Caro Baroja, *Vasconiana*, La tradición técnica del pueblo vasco, o una interpretación ecológica de su historia izeneko zatian, 109'gn. orrian. *Mañila'n 1957'gn.*, Minotauro etxeak argitaratutako liburua.

(5) *Ibid.* 147-148'gn.

(6) Puntu hontarako erabat interesantea da delako publikazio hau, "Memoria significativa de lo que tiene expuesto y pedido la ciudad de San Sebastián para el Fomento de la Industria y Comercio de Guipúzcoa", publicada por acuerdo del Ayuntamiento general de vecinos concejales y Junta de Comercio de la misma ciudad". 1832'gn. argitaratua. Liberalek bere ekonomiaren problematikatik plantatzen dutena azaltzen da hemen.

(7) Casimiro Jausoro, *El Fuero y la Revolución*. Madrill'en, La Imprenta Española moldiztegian, 1872'gn. argitaratutako liburuxkaren sarreran XV' gn.

(8) Aita Villasante'k honela dio: "Lehenago, gure Euskalerrian, fedea gorde izan da giro egoki batek eusten ziolako. Orain beinolako giro ura aldatuaz dijoa. Obeki esateko, mundu guztia ari da giro-aldatze ori jasaiten. Oraingo bizimondeak, oitureek iraulta gainazpi jarri dizkigute lengo erak eta usuario zaharrak. Fedearen Sustriaik, Jainkoa liburuan, Arantzazu'n 1962'gn. 7'gn. orrian.

(9) Erich Fromm, *The Sane Society*, Rinehart & Co., Inc., New York, Espa-

ñolez. *Psicoanálisis de la Sociedad Contemporánea* izenez Mexico'n 1964'gn. 6'gn. aldiz Fondo de Cultura Económica etxeak argitaratutakotik 149-150'gn.

(10) Jean Bruhat, lehenago aitaturako *Dieu aujourd'hui* liburuan, *Le marxisme et le fait religieux* zatian, 86'gn.

(11) John C. Murray, *The problem of God*, Yale University, New Haven and London, Españolez, *El Problema de Dios* izenez Barcelona'n 1966'gn. Nova Terra etxeak argitaratutakoan 113-114'gn.

(12) *Témoignage Chrétien*, Paris'en, 1217'gn. alean, 25'gn.

(13) Igor A. Caruso'k honela dio: "La absolutización de cualquier experiencia humana constituye un error frente a lo humano; pero también la negación de una experiencia aún aberrante lo es igualmente. Esta paradoja es particularmente aguda en la experiencia religiosa, que sitúa al hombre bruscamente ante el infinito, preservándolo al mismo tiempo contra esta condición inhumana por la relatividad de sus expresiones". *Psicoanálisis para la persona*, Barcelona'n 1965'gn., Seix y Barral etxean, 34'gn.

(14) D.P. Schoonenberg, S. Sj., *Revelación, Fe y Proclamación*, Barcelona'n 1966'gn. Estela etxeak argitaratutakoan 51'gn.

(15) J. M. González Ruiz, op. cit., 82-83'gn.

(16) Zabaleta Gaztañaga, *Jainkoaren erria edo Eliz-misterioa*, Donostia'n 1967'gn., 46'gn.